

גמרא:

רבי יהודה אומר: אף על פי שיש לו אשה

שנינו במשנה: "כהן הדיוט" לא ישא איילונית:

ויש לו בנים לא ישא איילונית, לפי שהיא א-ב "זונה" האמורה בתורה.

אמר הקשה ליה ריש גלותא לרב הונא על משנתנו:

והסיפא אינה מדברת אלא רק בכהנים, דא"זונה" — כהנים בלבד הוא דמפקדי, שנצטוו להיות אסורים בה. ואילו כל ישראל — לא מפקדי, לא הצטוו להאסר בזונה.

מאי טעמא לא ישא כהן הדיוט את האיילונית? ודאי, משום פריה ורבייה, שאין הוא מקיימה כשנושא איילונית שאינה בת בנים.

ומשום הכי, קתני גם בתחלת המשנה כהן.

ואם כן, תיקשי: למה שנינו דין זה בכהן הדיוט? האם אמצות פריה ורבייה רק כהנים הוא דמפקדי (כהנים בלבד הם שנצטוו בה), ואילו כל ישראל לא מפקדי בה?

אמר רב הונא: מאי טעמא דרבי יהודה הסובר שאיילונית זונה היא?

דכתיב "אכלו ולא ישבעו, הזנו ולא יפרצו".

אמר ליה רב הונא לריש גלותא: אכן, אף כל ישראל אסורים לישא את האיילונית כשלא קיימו עדיין פריה ורבייה. אלא שהתנא נקט בלשונו "כהן הדיוט" משום דקא בעי התנא של המשנה למיתנא סיפא:

ודריש לה מלשון "ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה" [מהר"ב רנשבורג].

ומכאן למדו שכל ביאה שאין בה פריצה,

העריות, וכגון בת ישראל לנתין וממזר; וכן הוא ברש"י על התורה [ויקרא כא ז], אשה זונה: שנבעלה בעילת ישראל האסור לה כגון חייבי כריתות או נתין או ממזר.

לכהן כפי שהגמרא דורשת לקמן, הרי זה גילוי מילתא שהיא בכלל זונה דקרא, ראה בדברי הרב המגיה ז"ל על הריטב"א הנדמ"ח עמוד תשכה ציון 281 שהביא דבריהם.

וכתבו התוספות על דברי רש"י כאן: ואי אפשר לומר כן, דמחייבי לאוין דתפסי בה קדושין לא הוי זונה אלא מחייבי כריתות כדפירשתי בהחולץ [לעיל מט א].

והביא שם מדברי האחרונים נפקא מינה בזה, במי שאינו זר אצלה מעיקרא כגון מחזיר גרושתו, שהיא אינה בכלל "לאיש זר" ואף בכלל זונה אינה; ובפשוטו יש עוד נפקא מינה, לפי מה שכתב רש"י בתחילת הפרק דאין בכלל "איש זר" אלא כשהוא זר, אבל כשהיא זרה אינו בכלל, ואם כן אף אינה זונה; [ובזה מתבאר למה כל חללה מפסולי כהונה אינה זונה לדעת רש"י, והיינו משום שאין הוא הזר אלא היא; ויתכן עוד, שרש"י סובר כהרמב"ם שאין זונה אלא כשהאיסור שוה בכל].

ובדעת רש"י נחלקו רבותינו האחרונים: אם דין זה שהיא בכלל זונה הוא מסברא בכלל זונה דקרא, או שמא אף לדעת רש"י עיקר זונה אינו אלא הנבעלת למי שאין קידושין תופסין שהיא בעילת זנות בעצמותה, אלא מתוך שאמר הכתוב: "ובת כהן כי תהיה לאיש זר היא בתרומת הקדשים לא תאכל", ואף אסורה היא

א. ורבי מאיר — החושש למיעוט איילוניות — מי סבר לה רבי אליעזר?!

והתניא: קטן וקטנה [או קטנה] לא חולצין ולא מייבמין, דברי רבי מאיר, כדמפרש טעמא ואזיל.

אמרו לו לרבי מאיר: אכן יפה אמרת שאין הקטן או הקטנה חולצין.

כי "איש" כתיב בפרשה, שנאמר "ואם לא יחפרץ "האיש" לקחת את יבמתו, ועלתה יבמתו השערה אל הזקנים, וחלצה נעלו".

ומקשינן, ואנו מקישים את האשה לאיש. כדכתיב "ואם לא יחפרץ האיש לקחת את יבמתו ועלתה יבמתו" [רש"י לקמן קה ב].

ומהיקש זה אנו לומדים שאף האשה אינה חולצת כשהיא קטנה.

אלא, מאי טעמא אתה סובר שקטן וקטנה אין מייבמין?

[אמר להם] רבי מאיר: קטן אינו מיבם — שמא ימצא פרים.

וקטנה אינה מתיבמת — שמא תימצא איילנית.

ונמצאו פוגעין בערוה של אשת אח.

של התרבות — אינה אלא בעילת זנות. (1)

תניא: רבי אליעזר אומר: כהן לא ישא את הקטנה, ומפרש טעמא ואזיל.

אמר ליה רב חפדא לרבה: פוק, (2) עיין בה, היות דלאורתא — בעי לה רב הונא מינך [צא ועיין בטעמו של רבי אליעזר, האוסר לכהן לישא את הקטנה, כי לעת ערב ישאלך רב הונא לטעמו של דבר]!

נפק רבה עיין בה, והסביר טעמו:

רבי אליעזר סבר לה כרבי מאיר, וסבר לה כרבי יהודה.

ומבאר הגמרא:

סבר לה רבי אליעזר כרבי מאיר בכך דחייש שחושש רבי מאיר למיעוטא.

וכאן יש מיעוט של הנשים שהן איילוניות [כמבואר בהמשך הסוגיא], ולכן יש לחוש בנישואי קטנה שמא איילנית היא. (3)

ואם אכן איילנית היא, הרי אסורה היא לכהן.

כי סבר לה רבי אליעזר גם כרבי יהודה דאמר: איילנית — זונה הויא!

ותמהה הגמרא על דברי רבה שתי תמיהות:

נפק דק ואשכח, והמכוון בכל זה יציאת השכל והשתוטטו להתבונן בעיון ולהשכיל היטב, וזהו לשון "וראו" כמו "ולבי ראה הרבה חכמה", ציין לדבריו בגליון הש"ס גיטין כז א.

3. אבל גדולה, כיון שהביאה שתי שערות בהכרח שאינה איילנית.

1. ואולם קטנה שאינה ראויה לבנים מותר בה אף הכהן, הואיל ועתידה היא לבוא לכלל פריצה, מה שאין כן איילנית שאינה באה לעולם לכלל פריצה, תוספות.

2. שנינו במשנה באבות [ב ט]: אמר להם: "צאו" וראו איזוהי דרך ישרה שידבק בה האדם. וכתב התוספות יום טוב: כדאמרינן בעלמא:

שהרי אמרה תורה בפרשת יבום "והיה הבכור אשר תלד יקום על שם אחיו המת, ולא ימחה שמו מישראל". ודרשו חכמים:

"אשר תלד" — פרט לאיילונית שאינה יולדת.

"ולא ימחה שמו" — פרט לסריס ששמו מחוי [לעיל כד א].

ומסיימת הגמרא את ההוכחה שרבי אליעזר אינו סובר כרבי מאיר החושש למיעוט איילוניות:

והרי תניא: קטנה מתיבמת ואינה חולצת, דברי רבי אליעזר.

הרי מוכח, מזה שאמר רבי אליעזר שקטנה מתיבמת, שאין הוא חושש למיעוט איילוניות, ואיך אתה אומר שרבי אליעזר סובר כרבי מאיר, החושש למיעוט? (4)

ב ותמיהה שניה יש על דברי רבה:

וכרבי יהודה — האוסר נישואי כהן לאיילונית — מי סבר לה רבי אליעזר?!

והתניא: "זונה" האמורה בתורה, היא זונה [התועה מתחת בעלה], כשמה!

כלומר, אין זונה אלא המנאפת תחת בעלה, שתועה ממנו לאחרים, דברי רבי אליעזר. (5)

רבי עקיבא אומר: זונה — זו אשה מופקרת, שמפקירה עצמה לכל אדם [אבל פנויה המזנה פעם אחת, אינה זונה].

רבי מתיא בן חרש אומר: אפילו אם קינא לה בעלה שלא תיסתר עם אחר, והלכה ונסתרה, והלך בעלה לבית דין הגדול כדי להשקותה מי סוטה, ובא עליה בדרך, לאחר שנאסרה עליו מדין סוטה — הרי עשאה בכך זונה, הואיל ונבעלה לפסול לה. (6)

רבי יהודה אומר: זונה — זו איילונית [והוא התנא קמא שבמשנתנו].

4. כתב רש"י: ואינה חולצת, דאינה נפטרת לשוק בחליצתה דאין מעשה קטנה כלום, אבל מתיבמת, ותגדל אצלו ותתקיים מצות יבום.

5. ראה עוד כעין זה ברש"י לעיל נו ב ד"ה בעלה.

והמאירי כתב: אין זונה אלא מאשת איש, כשם "זונה", שפירושו, שהיא סרה ממקום הראוי לה למקום שאין ראוי לה, על דרך "זונה אחרי אלהי נכר הארץ" [דברים לא טז].

6. מלשון המאירי נראה, שעיקר חידושו של רבי מתיא בן חרש הוא, שאפילו אם נבעלה באיסור לבעלה ולא לזר, בכל זאת הרי היא זונה. וראה בחזון איש [אהע"ז טו א] שכתב כן בתוך דבריו,

לפרש דברי רבי מתיא בן חרש "וכל שכן לגבי בעלה, דלא שייך למיקרי ביאה של זנות, דלא תפסי בה קדושין, ואפילו הכי עשאה זונה" [וראה עוד שם שהוסיף דברים בביאור דברי רבי מתיא].

ולפי מה שנתבאר בהערות שעל המשנה — לפי אחת השיטות בדברי חכמים שבמשנה ובברייתא זו, החלוקים על רבי מתיא בן חרש — שאין זונה אלא כשנבעלה למי שזר אצלה מעיקרא, ורק כאשר הוא זר ולא היא, הרי שחידש עוד רבי מתיא בן חרש: אפילו זו שנבעלה למי שאינו זר אצלה מעיקרא, והיא הזרה, ולא הוא, אף היא נעשית זונה, [וראה ברשב"א ע א ד"ה פצוע דכא, שהביא מדברי רבי מתיא בן חרש, שאינו סובר דבעינן זר אצלה

שהרי לאימת קני לה הכהן הגדול [אימתי נעשית הקטנה לאשתו מן התורה], רק לכי גדלה, לכשתגדל, היות וקידושי קטנה לאו כלום הן.

ואם כן בשעה שתגדל, ותעשה לאשתו — כבר בעולה היא, על ידי הביאות שבא עליה כשהיתה קטנה, שהן אינן אלא ביאות פיתוי, והיא נאסרת עליו מדין "מפותת עצמו", שהיא אסורה עליו.

אמר רבא: מבלי לב [כמו "מבלי לב"], שאין טעם וסברא לדבר זה שאמרת!

שהרי ממה נפשך, באיזה אופן אוסר רבי אליעזר לכהן גדול לישא את הקטנה:

אי מדובר באופן דקדשה אבה, שקידש אותה אביה, שהוא זכאי לקדש את בתו הקטנה, הרי כבר מהחייא שעתא [מאותה שעה] שקידשה, קני לה, קנויה היא לו לאשה מן התורה, ואין היא מפותת עצמו.

וחכמים אומרים: אין זונה אלא גיורת ומשוחררת ושנבעלה בעילת זנות, [והן דברי חכמים שבמשנתנו].⁽⁷⁾

רבי אלעזר אומר: פנוי הבא על הפנויה שלא לשם אישות אפילו פעם אחת — עשאה זונה.

ואם כן, מוכח שרבי אליעזר סובר לא כרבי מאיר, ולא כרבי יהודה.

וצריכים אנו לחפש טעם חדש לדבריו, שאמר, כהן לא ישא את הקטנה.

אלא — מכח קושיות אלו על ביאורו של רבה בדברי רבי אליעזר — **אמר רב אדא בר אהבה** לבאר טעמו של רבי אליעזר, שכהן לא ישא את הקטנה:

הבא, בכהן גדול עסקינן, שאסור לו לשאת קטנה משום איסור "בעולה" —

מעיקרא].

ב. הקשה רבינו עקיבא איגר: והרי אשה זו כבר נאסרה לכהן משעת קינוי וסתירה, וכיון שבא עליה בדרך הרי אין הבעל מנוקה מעוון, ואין המים בודקין את אשתו כדלעיל דף נח, ולעולם תהא באיסורה לכהן משום הקינוי והסתירה, ולמה לי איסור משום זונה?!

ואולי יש ליישב דנפקא מינה לענין מלקות, כי משום הקינוי והסתירה אינו לוקה כשנבעלה לכהן. וסיים: ועדיין צריך תלמוד, [ובעונג יום טוב אהע"ז סימן קעב דחה תירוץ זה, וראה שם תירוץ אחר, ומה שלמד מזה, ועיין עוד בספר מקור ברוך, מה שדן בדברי הרע"א].

7. כתב רש"י: ושנבעלה לפסול לה, כגון לאחד

מכל העריות, וכגון בת ישראל לנתין וממזר, וראה מה שנתבאר בזה בהערות במשנתנו. והרע"ב כתב: כגון חייבי לאוין או חייבי עשה, וכל שכן חייבי כריתות וחייבי מיתות בית דין. וראה תוספות יום טוב בדין בעולה לכהן גדול אם עשאה זונה.

ויתכן לבאר את כוונת רש"י, שהביא שתי דוגמאות אלה, ולא כתב: שנבעלה לחייבי כריתות ולחייבי לאוין [וכלשון הרע"ב], על פי אותן שיטות הסוברות בדעת רש"י, שזונה מחייבי לאוין הרי היא נלמדת מ"ובת כהן כי תהיה לאיש זר", ואינה מעיקר שם זונה.

ולפי שיטות אלו, אין זונה מחייבי לאוין, אלא: כשהוא זר מעיקרא, וגם הוא הזר ולא היא. וכמו שנתבאר לעיל בהערות.

אך כהן לא ישאנה, שהרי עליו היא אסורה
אף אם נבעלה באונס.

רב פפא אמר, כך יש לבאר דברי רבי
אליעזר:

הכא **בכהן גדול** עסקינן.

והאי תנא הוא, שאסר קטנה לכהן גדול
מגזירת הכתוב: (9)

דתניא: כתיב בכהן גדול "כי אם בתולה
מעמיו יקח אשה".

יכול ישא כהן גדול את הקטנה, שגם היא
בתולה?

תלמוד לומר: "אשה", ולא קטנה, שאינה
נקראת אשה.

אי אשה — יכול ישא אפילו בוגרת?

תלמוד לומר: "בתולה". בתולה, ולא בוגרת
שכלו מקצת בתוליה.

הא כיצד?

ואי קדישה נפשה [שהיא קידשה את עצמה
מבלי אביה], וכי יתכן לומר **הא רבי אליעזר**
בלבד הוא שסובר לא ישאנה, **ולא רבנן**!?

והרי ודאי שבאופן כזה, אפילו רבנן מודים
לאסור אותה לכהן גדול, שהרי בעולה היא.
והאיך אמר התנא בברייתא: "רבי אליעזר
אומר" כהן לא ישא את הקטנה, ומשמע
שחכמים אינם מודים לו! (8)

אלא, אמר רבא, כך יש לבאר דברי רבי
אליעזר:

לעולם, מדבר רבי אליעזר **בכהן הדיוט**.
ואסור לו לשאת את הקטנה **כי חיישינן**
שמוא מתוך שאין בה דעת, **תתפתה** ותזנה
עליו לאחר שישאנה, ותיאסר עליו, והוא
אינו יודע מכך.

ותמהינן: **אי הכי**, שאתה חושש שמוא תזנה
תחתיו בגלל קטנותה — **ישראל נמי** לא
ישא את הקטנה בגלל החשש הזה!

ומשנינן: **פיתוי קטנה** שאין לה דעת —
אונס הוא.

ואונס בישראל הרי מישראל שרי לבעלה.

ולשיטות החולקים על הרמב"ם, וסוברים
שביאה לבד אסורה בבעולה ואפילו שלא על ידי
קדושין, אם כן צריך להוציאה מיד, ראה שם.
ובמנחת חינוך מצוה רעב ד"ה ודע.

9. וכן פסק הרמב"ם [איסורי ביאה יז ג], ואילו
במנחת חינוך מצוה רעב ד"ה משתבגר, הביא
על זה את דברי הגמרא לעיל נח ב "כהן גדול
שקידש את הקטנה ובגרה תחתיו, מהו", וברש"י
שם שכתב: מצותו בקטנה או בנערה, דמכל זה
נראה שאין הלכה כרבי אליעזר.

וזהו שכתב רש"י שני אופנים בזונה. האחד:
כשהוא מחייבי כריתות, שהיא זונה כיון שלא
תפסי בהו קידושין, ובוה אין חילוק כלל,
שלעולם זונה היא. והשני: כשנבעלה לנתין או
למזור, שהוא זר אצלה מעיקרא, והזרות תלויה
בו.

8. ביאר המשנה למלך [איסורי ביאה יז טו]: לפי
שיטת הרמב"ם שאין האיסור על בעולה אלא על
ידי קדושין, אם כן אין היא אסורה עליו עד
שתגדל.

יצתה אשתו של כהן גדול מכלל קטנות, ולכלל בגרות לא באתה. וזו היא הנערה. (10)

רב נחמן בר יצחק אמר לבאר דברי רבי אליעזר:

הכא בכהן גדול עסקינן, והאי תנא הוא:

דתניא: כתיב "כי אם בתולה בעמיו יקח אשה".

אין "בתולה" אלא נערה.

וכן הוא אומר אצל רבקה: "והנערה טובת מראה מאד, בתולה". (11)

שנינו בבבוייתא: רבי אלעזר אומר: פנוי הבא על הפנויה שלא לשם אישות — עשאה זונה!

אמר רב עמרם: אין הלכה כרבי אלעזר.

מתניתין:

לא יבטל (12) אדם מפריה ורביה, אלא אם כן יש לו שני בנים.

ובאיזה בנים מקיים אדם מצות פריה ורביה?

בית שמאי אומרים: שני זכרים. אבל לא זכר ונקבה. (13) ובגמרא יתבאר טעמם.

ובית הלל אומרים: זכר ונקבה.

שנאמר בבריאת העולם "זה ספר תולדות אדם, ביום ברוא אלהים אדם — זכר ונקבה בראם". (14)

גמרא:

שנינו במשנה: לא יבטל אדם מפריה ורביה אלא אם כן יש לו בנים:

ומדייקת הגמרא מלשון המשנה, ששנתה: לא יבטל אדם "מפריה ורביה" אלא אם כן יש לו בנים, ולא שנתה: לא יבטל אדם "מאשה", אלא אם כן יש לו בנים:

הא אם יש לו בנים — רק מפריה ורביה הוא דבטיל.

אבל מלשאת אשה לא בטיל, אלא צריך אדם

10. לשון הרמב"ם.

11. כתבו התוספות, שמדרשות חלוקים הם בת כמה היתה רבקה אמנו באותה שעה. כי בסדר עולם מבואר שהיתה בת שלש שנים, ואילו כאן משמע שהיתה נערה.

ומן הספרי מוכח, שהיתה בת י"ד שנים. אבל הראשונים כתבו, שאת הספרי יש ליישב עם הגמרא שלנו, כי יש לומר: אכן בת י"ד שנים היתה "אבל לא הביאה סימנים ונערה היתה" [לשון הריטב"א]. כלומר, לא הביאה סימנים אלא סמוך לאותו זמן, ועדיין לא עברו ששה חדשים שבין נערות לבגרות.

12. מלת "יבטל", היו"ד בחיריק והבי"ת בקמץ והטי"ת דגושה, תוספות יום טוב.

13. ברש"י שלפנינו איתא: אבל לא זכר ונקבה, אבל הרשב"א והמאירי הביאו בשם רש"י: כל שכן זכר ונקבה.

14. נחלקו הראשונים, אם לדעת בית הלל דוקא זכר ונקבה, או גם שני זכרים, ראה בזה ברמב"ם ברשב"א בריטב"א ובתוספות סב ב ד"ה וכל שכן, שסוברים דוקא זכר ונקבה. ובמאירי הביא שיטות ראשונים הסוברים שכל שכן שני זכרים.

ומיהו, אף כשיש לו בנים, מצוה עליו שישא אשה בת בנים.

ויש נפקא מינה בין מי שיש לו בנים למי שאין לו בנים, לגבי למכור ספר תורה בשביל בנים.

שאינ לעשות כן, אלא אם כן אין לו בנים, ואינו מוצא אשה אם לא שימכור את ספר התורה שיש לו, לצורך הוצאות נשואיו.

אבל אם יש לו בנים, לא ימכור ספר תורה בשביל אשה בת בנים, אלא ישא אשה שאין לה בנים [נתבאר על פי פירושם השני של התוספות].

שנינו במשנה: בית שמאי אומרים, שני זכרים:

והוינן בה: מאי טעמייהו דבית שמאי?

ומשנינן: ילפינן ממשא, שפירש מן האשה [כמבואר לקמן] אחר שהיו לו שני בנים.

דכתיב "בני משה — גרשום ואליעזר".

לישא אשה, אלא שאינו צריך לחזור אחר אשה ראויה לבנים.

מסייעא ליה משנתנו, לרב נחמן אמר שמואל, דאמר: אף על פי שיש לו לאדם כמה בנים, הרי זה אסור לעמוד בלא אשה. שנאמר "לא טוב היות האדם לבדו".⁽¹⁵⁾

ואיכא דאמרי, שיש לדייק מממשנתנו להיפך מדינו של של שמואל:

הא יש לו בנים — בטיל מפריה ורביה, ובטיל נמי מאשה.⁽¹⁶⁾

והוינן בה: נימא תיהוי משנתנו תיובתא דרב נחמן אמר שמואל, הסובר שאפילו אדם שקיים פריה ורביה לא יעמוד בלא אשה!?

ומשנינן: לא כאשר דייקת, שאם יש לו בנים שוב אינו צריך לישא אשה.⁽¹⁷⁾ אלא:

אם אין לו בנים — נושא אשה בת בנים [ראויה לילד בנים].

ואם יש לו בנים — נושא אשה דלאו בת בנים. אבל בלא אשה, לא יעמוד.

ורביה אלא אם כן יש לו בנים", ולא שנו: "לא ישא אדם אשה שאינה בת בנים אלא אם כן יש לו בנים" — ולשון זה היה משמע שנושא הוא אשה בכל אופן, אלא מאחר ויש לו בנים הרי הוא נושא אשה שאינה בת בנים — הרי משמע: אם יש לו בנים אינו נושא אשה כלל.

17. ביאר המהרש"א הטעם שאינו חושש התרצן לדיוק שמכחו הקשה המקשן, מפני שאינו דיוק גמור, כיון שיש לדייק בהיפוך. וכפי הלשון הראשון.

וכתב הרשב"א הטעם בזה: לפי שאין ישובו של עולם בזכרים ולא בנקבות.

15. נחלקו הראשונים בדיון זה, יש הסוברים איסור דאורייתא הוא, והרמב"ן במלחמות נסתפק בזה. ויש הסוברים שהאיסור הוא משום הרהור, וקרא אסמכתא בעלמא [ראה מקורות בהגהות הגר"א יפהן זצ"ל לריטב"א הנדמ"ח עמוד תקעד ציון *889].

16. כתבו התוספות: לפי לשון זה, כך הוא הדיוק: הואיל ושנינו "לא יבטל אדם מפריה

וטעמם של בית הלל הסוברים שמצות פריה ורביה מתקיימת בזכר ונקבה: היות וילפינן מברייתו של עולם [מאדם וחווה] שנאמר בהם "זכר ונקבה בראם".

ומקשינן: ובית שמאי — לילפי נילמדו אף הם [מברייתו של עולם]?

ומשנינן: אין דנין אפשר — כגון כל אדם שיש לו שני זכרים, ואפשר להם לישא אשה משאר הנקבות שבעולם —

משאי אפשר, מאדם הראשון, שלא היתה לו האפשרות לשאת אשה, אם לא היתה נבראת חווה.

ומקשינן: ובית הלל נמי, לילפו ממשא, שפרש מן האשה כשהיו לו שני זכרים. (1)

אמרי לך בית הלל: משה — מדעתיה הוא דעבד! ומשום כבוד השכינה, שהיתה שרויה אצלו תדיר, הוא שעשה זאת. ואסור לשאר בני אדם לעשות כן. (2)

דתניא: שלשה דברים עשה משה מדעתו, והסכימה דעתו לדעת המקום:

א. פירש מן האשה לגמרי לאחר מתן תורה, שכל ישראל פרשו מתשמיש קודם מתן תורה שלשה ימים, וחזרו אליו לאחר מתן

תורה, ואילו משה לא חזר [רש"י שבת פז א].

ב. ושיבך את הלוחות כשראה את העגל והמתולות.

ג. והוסיף יום אחד על ציווי הקב"ה, שאמר לו ביום רביעי, קודם מתן תורה "וקדשתם [וזימנתם, שיכינו עצמם] היום ומחר", וקבלת התורה תהא ביום ששי, ואילו הוא אמר לבני ישראל: "היו נכונים לשלושת ימים", ומתן תורה לא היה אלא בשבת.

ומפרשת הגמרא את מקורו של משה לשלשה דברים אלו, והיכן מצינו שהסכים הקב"ה על ידו:

א. פירש מן האשה.

מאי דרש, מהיכן דרש משה לעשות כן?

ומפרשינן: אמר משה: ומה ישראל, שלא דיברה עמהם שכינה — במתן תורה — אלא לפי שעה, וגם קבע להם זמן לדבר עמם, בכל זאת אמרה תורה לפני מעמד הר סיני, "אל תגשו אל אשה".

אני, שמייוחד אני לדבור בכל שעה ושעה, ולא קבע לי זמן לדבר עמי שאדע לפרוש יום אחד קודם — על אחת כמה וכמה שעלי

[ההר].

2. רש"י. ואם תאמר, אם כן למה אמר "מדעתיה [מדעת עצמן] הוא דעבד", ולא קאמר בקיצור "שאני משה משום שכינה" [ועוד: מה ענין זה לברייתא שמביאה הגמרא]?

ראה מה שביאר בזה בערוך לנר, ויתבאר בהמשך הענין.

1. מכאן הוכיחו הראשונים [ראה הערה במשנתנו], שלדעת בית הלל אין מתקיימת המצוה אלא בזכר ונקבה ולא בשני זכרים. שאם לא כן, אין קושיא ממה שהניח מלפרות ולרבות אחר שהיו לו שני זכרים.

והראשונים החולקים, מפרשים את קושיית הגמרא: נילף ממה שאין נפטרים אלא בשני זכרים [ראה פסקי הרי"ד וחידושי רבי אברהם מן